

HALLINTOVALIOKUNNAN LAUSUNTO 4/2001 vp

Hallituksen esitys laiksi sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen tilastotoimesta sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 9 päivänä helmikuuta 2001 lähettäessään hallituksen esityksen laiksi sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen tilastotoimesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 5/2001 vp) valmistelevasti käsiteltäväksi sosiaali- ja terveysvaliokuntaan samalla määrännyt, että hallintovaliokunnan on annettava asiasta lausunto sosiaali- ja terveysvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- vanhempi hallitussihteeri Riitta Kuusisto, sosiaali- ja terveysministeriö
- lainsäädäntöneuvos Leena Vettenranta, oikeusministeriö
- neuvotteleva virkamies Miliza Vasiljeff, valtiovarainministeriö

- toimistopäällikkö Maija Kleemola, Tietosuojavaltuutetun toimisto
- päämatemaatikko Jussi Haapa-Aho, Kansaneläkelaitos
- tilastojohtaja Riitta Harala, Tilastokeskus
- kehittämispäällikkö Anu Muuri, sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes
- neuvotteleva lakimies Antero Jaakkola, Suomen Kuntaliitto
- yksikön päällikkö Leena Meisalo, Suomen Kuntaliitto
- pääsihteeri Jouko Vasama, Sosiaali- ja terveysjärjestöjen Yhteistyöyhdistys YTY ry
- professori Olli Mäenpää.

Lisäksi Vantaan kaupunki on antanut kirjallisen lausunnon.

HALLITUKSEN ESITYS

Hallituksen esitys

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen tilastotoimesta. Laki koskisi sosiaalihuoltoa ja terveydenhuoltoa kuvaavan lukumäärätiedon sekä sosiaalihuollon toimintaan liittyvän tunnistemuotoisen tiedon käsittelyä tilastotarkoituksessa siltä osin kuin tilastoja tuottaa ja julkaisee sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Lailla saatettaisiin tutkimus- ja kehittämiskeskuksen tiedonkeruuta koskeva

lainsäädäntö vastaamaan tilastotointoa sekä henkilötietojen käsittelyä koskevia vaatimuksia. Tilastotarkoituksessa tapahtuva tietojen kerääminen ei laajenisi.

Laissa ehdotetaan säädettäväksi tietojenanto-velvollisuudesta, kerättävistä tiedoista, tietojen keräämisestä päättämisestä sekä tietojen käytöstä, luovutuksesta ja säilyttämisestä. Muilta osin sovellettaisiin tilastolakia sekä eräitä muita yleislakeja, kuten henkilötietolakia.

Velvollisuus antaa lukumäärätietoja tutkimus- ja kehittämiskeskukselle olisi kunnilla, kuntayhtymillä, valtion viranomaisilla sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen tuottajilla. Samat tahot valtion viranomaisia lukuun ottamatta olisivat velvollisia antamaan myös tunnistetiedot sisältäviä tietoja sosiaalihuollon laitoshoidosta ja sitä korvaavista palveluista, lastensuojelusta sekä toimeentulotuesta. Tunnistietona kerättäisiin ainoastaan henkilötunnus ja vain silloin, kun se on tilastojen laatimisen kannalta välttämätöntä.

Tietoja käytettäisiin tutkimus- ja kehittämiskeskukselle tilastoviranomaisena kuuluvien tilastointitehtävien hoitamiseen. Lisäksi tutkimus- ja kehittämiskeskus voisi käyttää tietoja sen tehtäviin kuuluvassa tutkimustoiminnassa. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskukselta annetussa laissa todettaisiin nimenomaisesti tutkimus- ja kehittämiskeskuksen toimivan tilastolaissa tarkoitettuna tilastoviranomaisena.

Lain nojalla kerättyjä tietoja voitaisiin pääsääntöisesti luovuttaa edelleen yhteiskuntaoloja

koskevia tieteellisiä tutkimuksia ja tilastollisia selvityksiä varten. Tunnistetietoja ei kuitenkaan luovutettaisi.

Potilaan asemasta ja oikeuksista annettuun lakiin ehdotetaan lisättäväksi säännös, jonka mukaan sosiaali- ja terveysministeriö voi antaa tieteellistä tutkimusta varten yksittäistapauksessa luvan tietojen saamiseen yksityisen terveydenhuollon palveluja tuottavan yksikön ja terveydenhuollon ammattihenkilön potilasasiakirjoista. Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annettuun lakiin ehdotetaan lisättäväksi vastaava säännös sosiaalipalveluja koskevien tietojen osalta.

Sosiaalihuoltolakiin, kehitysvammaisten erityishuollosta annettuun lakiin, kansanterveyslakiin, erikoissairaanhoidolakiin ja mielenterveyslakiin tehtäisiin lisäksi sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen tiedonsaantisäännösten muuttumisesta johtuvat teknisluonteiset muutokset.

Ehdotetut lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Lakiehdotuksen suhteesta muuhun lainsäädäntöön

Valiokunta kiinnittää saamansa selvityksen perusteella sosiaali- ja terveysvaliokunnan huomiota siihen, että lakiehdotuksen ja terveydenhuollon valtakunnallisista henkilörekistereistä annetun lain (556/1989) soveltamisalan suhde saattaa jäädä säännösten osalta epäselväksi. Samalla valiokunta viittaa esillä olevan lakiehdotuksen 2 §:n yksityiskohtaisiin perusteluihin, joista ilmenee, mitä tarkoitetaan sosiaalihuollon laitoshoidolla sekä laitoshoidon korvaavilla sosiaalihuollon ja terveydenhuollon avopalveluilla.

Lakiehdotuksen 3 §:n osalta valiokunta toteaa, että sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen tiedonsaantioikeuden sääntely on yleisluonteinen. Lisäksi valiokunta huomauttaa laajemminkin, että sosiaali- ja tervey-

denhuollon valtakunnallisista henkilörekistereistä annettua lakia on tarpeen arvioida erikseen muun muassa sen voimaantulon jälkeen uudistetuissa perusoikeussäännöksissä ja vuonna 1999 voimaantulleessa henkilötietolaissa (523/1999) asetettujen vaatimusten näkökulmasta. Tällaisen arvioinnin tekeminen ei valiokunnalle esitetyn tiedon mukaan ole ollut mahdollista nyt esillä olevan esityksen valmistelun yhteydessä.

Valiokunta ehdottaa lakiehdotuksen 1 §:ään lisättäväksi selvytyden vuoksi 3 momentin, jossa viitataan henkilötietolakiin. Säännös voisi kuulua esimerkiksi seuraavasti: "*Tämän lain nojalla kerättyjen henkilötietojen käsittelyyn sovelletaan henkilötietolakia (523/1999) siltä osin kuin tässä laissa ei toisin säädetä.*"

Yleisesti valiokunta toteaa, että henkilötietojen käsittelyssä noudatetaan yleislakia, henkilötietolakia, ja että siitä poikkeamisen tai sen täs-

mentämisen tarve on perusteltava erikseen. Eri-tyissäntelyssäkin on otettava huomioon EY:n henkilötietodirektiivi. Nämä seikat on ehdotetussa laissa otettu asianmukaisesti huomioon.

Tietojensaantioikeudesta

Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskusten oikeudesta kerätä tunnistemuotoista tietoa sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaista on keskusteltu paljon viime vuosina. Hallintovaliokunnan asiantuntijakuulemisessa on esitetty jossakin määrin kriittisiä arvioita tällaisen tiedonkeruun tarpeesta.

Käsiteltävänä olevan hallituksen esityksen ensisijaisena tavoitteena on saattaa sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskusten nykyinen tiedonkeruu lainsäädännöllisesti asianmukaiselle pohjalle. Käytettävissä olevan tiedon perusteella Stakesin tiedonkeruu pohjautuu sisällöllisesti vuonna 1994 yhteistyössä Tilastokeskuksen, Suomen Kuntaliiton, tietosuojavaltuutetun sekä kuntien edustajien kanssa toteutettuun tilastouudistukseen. Saadun selvityksen mukaan tuolloin harkittiin tarkkaan, mihin palvelujärjestelmän osiin on tarpeen kohdistaa kattavaa asiakaskohtaista tiedonkeruuta. Valiokunta katsoo, että tietojen keräämisen tarvetta tulee kuitenkin edelleen jatkuvasti arvioida.

Sen varmistamiseksi, että sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus saa tarvittavat tiedot Kansaneläkelaitokselta myös vastaisuudessa, on valiokunnan mielestä perusteltua lisätä esillä olevan lakiehdotuksen 2 §:n 1 momenttiin maininta Kansaneläkelaitoksen velvollisuudesta antaa tietoja mainitulle keskukselle. Momentin loppuun voitaisiin lisätä esimerkiksi seuraava virke: *"Vastaavasti kansaneläkelaitos on velvollinen antamaan tutkimus- ja kehittämiskeskukselle tiedot maksamiensa etuuksien sekä niiden saajien määristä."*

Tietojen salassapito ja luovuttaminen

Lakiehdotuksen 5 §:n 1 momentin mukaan lain nojalla kerätyt tiedot olisivat salassapidettäviä siten kuin tilastolain (62/1994) 17 §:ssä säädetään. Valiokunta esittää kyseisen momentin muuttamista täsmällisempään muotoon seuraa-

vasti: *"Tämän lain nojalla kerättyjen tietojen salassapitoon sovelletaan tilastolain 17 §:n 1 ja 2 momentin säännöksiä."*

Tietojen säilyttäminen

Tunnistetiedot sisältävien henkilötietojen säilyttämisestä ehdotetaan säädettäväksi lakiehdotuksen 6 §:ssä. Henkilötietolain 12 §:n 2 momentin mukaan arkaluonteisten tietojen käsittelyn perustetta ja käsittelyn tarvetta on arvioitava vähintään viiden vuoden välein, jollei laista tai 1 momentin 13 kohdassa tarkoitettua tietosuojalautakunnan luvasta muuta johdu. Käsiteltävänä olevan lakiehdotuksen perusteluissa todetaan, että mainittua henkilötietolain säännöstä on tarkoitus soveltaa ehdotetun lain 6 §:ää täydentävänä.

Valiokunta esittää, että 6 §:n loppuun lisätään viittaus henkilötietolain 12 §:ään seuraavasti: *"Tietojen käyttötarkoituksen välttämättömyyden arvioinnista on voimassa, mitä henkilötietolain 12 §:n 2 momentissa säädetään."* Tämä on perusteltua säännöksen käytännön soveltamisen selkeyttämiseksi.

Kunnille aiheutuvat kustannukset

Valiokunnalle esitetyn selvityksen mukaan kuntien lakisääteiset tehtävät tai kustannukset eivät lisäännä lakiehdotuksen johdosta. Kunnat ovat olleet velvollisia antamaan Stakesille esityksessä tarkoitettuja tietoja tähänkin asti. Ehdotus ei liioin mahdollista tiedonkeruun laajentamista, vaan päinvastoin supistaa Stakesin nykyisiä tiedonkeruuvaltuuksia. Samalla valiokunnan saamassa selvityksessä on katsottu, että esityksellä ei ole taloudellisia vaikutuksia, jotka olisi tullut selvittää hallituksen esityksen perusteluissa. Valiokunta pitää joka tapauksessa välttämättömänä, että seurataan uudistuksesta johtuvia kuntiin kohdistuvia taloudellisia vaikutuksia.

Lausunto

Lausuntonaan hallintovaliokunta kunnioittavasti esittää,

että sosiaali- ja terveysvaliokunta ottaa huomioon, mitä edellä on esitetty.

HaVL 4/2001 vp — HE 5/2001 vp

Helsingissä 9 päivänä maaliskuuta 2001

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Matti Väistö /kesk	Heli Paasio /sd
vpj.	Pertti Turtiainen /vas	Aulis Ranta-Muotio /kesk
jäs.	Nils-Anders Granvik /r	Pekka Ravi /kok
	Rakel Hiltunen /sd	Petri Salo /kok
	Esko Kurvinen /kok	Arto Seppälä /sd
	Lauri Kähkönen /sd	Kari Urpilainen /sd
	Paula Lehtomäki /kesk	Jari Vilén /kok.
	Kirsi Ojansuu /vihr	

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Ossi Lantto.